

Бутук О.І.
к.е.н., ІБЕІТ ОНПУ,
abutuk@ukr.net

ПЕРЕШКОДИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. У тезах розглядаються головні труднощі інвестиційно-інноваційної активності в Україні. Вони полягають, по-перше, у відсутності соціально-політичної стабільності, нормального судочинства, стимулюючого монетарного і фіскального курсу, цільових комплексних програм фундаментальних і прикладних досліджень, а, по-друге, у наявності надмірних проявів бюрократизму, корупції, галопуючої інфляції, падіння реальних доходів, звуження внутрішнього сукупного попиту і різкого скорочення зовнішнього товарообороту.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: бюрократизм, дискреційна монетарна і фіскальна політика, інвестиції, інновації, корупція, роботизація, цільові комплексні програми фундаментальних і прикладних досліджень.

OBSTACLES INVESTMENT AND INNOVATION IN UKRAINE

ABSTRACT. In theses considered the main difficulties of investment and innovation activity in Ukraine. They are, first, the lack of social and political stability, a normal legal proceedings, stimulating monetary and fiscal policy, the target complex programs of basic and applied research, and, secondly, there is excessive manifestations of bureaucracy, corruption, rampant inflation, falling real proceeds decline in domestic aggregate demand and a sharp reduction in external turnover.

KEYWORDS. Bureaucracy, discretionary monetary and fiscal policy, investment, innovations, corruption, robotics, target complex programs of basic and applied research.

Проблемі активізації інноваційного підприємництва обґрунтовано приділяють значну увагу в сучасній економічній літературі, у тому числі в Україні [1-3]. Проте, на наш погляд, перед тим, як вести мову про практичні питання стимулювання інноваторства, впорядкування ринку нововведень і оптимізації його структури, насамперед, треба чітко з'ясувати основні передумови формування сприятливої інвестиційної атмосфери.

Адже, будь-які продуктивні інновації передбачають відповідні капіталовкладення; а останні вимагають створення адекватних суспільно-економічних і соціально-політичних умов спонукання підприємницької активності, котрі в сучасній Україні майже повністю відсутні, нажалю. Достатньо відзначити, що за 2014-2015 рр. з України відтік інвестицій склав близька 17 млрд дол. Тому нижче ми стисло зупинимось винятково на короткому викладенні свого розуміння першочергових заходів щодо

виправлення жахливо поганої інвестиційної ситуації, що склалася в Україні протягом останніх років.

Загальновідомо, що капітал полюбляє, передусім, тишу, тобто громадський спокій, без наявності якого він не буде вкладатися на теренах держав, котрі нездатні забезпечити твердий правопорядок (зрозуміло, мова йде про солідний та легальний капітал, а не про такий, що орієнтований на тіньову і, тим більш, кримінальну діяльність). Втім, саме скільки-небудь прийняттого громадянського спокою (суспільної тиши) в Україні 2013-2016 років немає, оскільки підірваними опинилися, зокрема, господарське право і судочинство, які вкрай необхідні законнослухняному бізнесу для захисту своїх продуктивних інтересів.

Визначальним чинником економічних правопорушень залишається засилля олігархізму, корупції та рекету, котрі у 2014-2016 роках не лише не зменшили свій деструктивний вплив на усе українське бізнессередовище, а, навпроти, збільшили його, на що настійливо вказують не тільки українці, але й навіть лідери західних держав і директор-розпорядник МВФ. Звідси, необхідно не лише проголошувати відповідні антиолігархічні та контркорупційні PR-заяви, не лише приймати часто суто декларативні законодавчі акти з цього важливого приводу, а також мати адекватну політичну волю та дієво працюючі механізми для їхнього реального впровадження у господарське життя, про що говорити не доводиться.

Вагомим фактором поглиблення суцільної кризи опинився різкий спад зовнішньоторговельного обороту, особливо експорту. Останній впав за 2014-2015 роки приблизно утричі у штучно погіршених відносинах з Росією та на тритину тільки за 2015 р. у стосунках з ЄС (не зважаючи на Угоду про асоціацію, у зв'язку з обмежувальною дією санітарних і технічних стандартів, а також з введенням з боку ЄС жорстких квот на український експорт). Найбільш руйнівний удар по українському обробному сектору (насамперед, машинобудуванню і промисловості високих технологій), що є ядром економічної незалежності усякої держави, нанес необачливий курс на обвальне скорочення господарських зв'язків з РФ.

Відомо, що під час спаду потрібно здійснювати стимулюючу монетарну (грошово-кредитну) політику, тобто знижувати ставку рефінансування центрального банку, зменшувати норми обов'язкових резервів комерційних банків і купляти державні боргові папери. Однак, хоча в Україні 2014-2016 років спостерігається катастрофічне падіння економічної активності (наприклад, за офіційними даними, ВВП обвалився у 2014 р. на 7,5, а у 2015 р. – на 10,5 %, у той час як у доларовому виразі ВВП впав приблизно з 180 млрд У 2013 р. до 85 млрд у 2015 р.), тим не менш, НБУ у січні 2015 р. підняв ставку рефінансування аж до 30 % річних і скупляє державні боргові зобов'язання, витягуючи ліквідні засоби з національного господарства і змушуючи комерційні банки надалі підвищувати ставки відсотків за своїми запозиченнями, тобто роблячи кредит зовсім недосяжним для підприємців та інших позичальників. Це не в останню чергу зумовило банкрутство або відмову

працювати в Україні біля 60 банків за 2014-2015 рр. (ще 40 кредитних установ планують згорнути свою діяльність у 2016 р.), тим більш, що у 2014 р. валютні депозити скоротилися у них на 37 %, а в першому півріччі 2015 р. – на 22 %, не зважаючи на досить жорсткі валютні обмеження (на тлі більш ніж троекратного скорочення купівельної спроможності гривні з лютого 2014 р. до червня 2016 р.).

На фазі депресії (згідно з кейнсіанством) треба проводити спонукальний фіскальний (податково-видатковий) курс, тобто знижувати податки та розширювати видатки держбюджету. Втім, з 2014 р. в Україні підвищуються податки та зменшуються видатки держбюджету, зокрема, на соціальні потреби (передусім, на субсидії стосовно тарифів щодо послуг житлово-комунального господарства) під брутальним тиском МВФ. Причому, зростання державного боргу приблизно з 61 млрд до 70,5 млрд дол. за два останні роки, очевидно, призвело Україну до дефолтного стану (навіть з урахуванням його реструктуризації, яка так і не знайшла свого остоточного юридичного підтвердження з боку достатньої більшості кредиторів).

Подібна руйнівна монетарна і фіскальна політика викликає стрімке звуження внутрішнього сукупного попиту, коли лише за 2015 р. роздрібний товарооборот впав відразу аж на чверть порівняно з минулим роком, де він також мав від'ємну траєкторію. Ясно, як це сказалося на динаміці сукупної пропозиції вітчизняних виробників, котрі до того ж зіштовхнулися з різким падінням можливостей свого експорту (про що мова йшла раніше у тезі 3), не зважаючи на зниження курсу національної валюти, який мав би підтримати вивіз національних виробів, якщо б не протидія інших з зазначених вище чинників спаду. До того ж, введення (01.01.2016 р.) у дію зони вільної торгівлі з ЄС суттєво посилило конкурентні позиції фірм Євросоюзу на внутрішньоукраїнському ринку, тим більш, що останні мають незрівнянно значнішу дотаційну підтримку своїх держав.

Інфляція у 2014-2016 роках стала галопуючою, зокрема, за 2015 р. вона досягла 43 %, за офіційними даними. Такі темпи зростання цін і тарифів зумовили значне зниження реальних доходів, котрі впали минулого року приблизно на 25 %, оскільки номінальні доходи слабо індексувалися (тільки на 12 % при інфляції у 43 %, за офіційними даними). Це зумовило звужуючий вплив на внутрішній сукупний попит, відповідно гальмуючи економіку.

Зазначене падіння реальних доходів аж ніяк не сприяє господарській активності в усіх сферах, у тому числі в науково-технічній, де підриваються матеріальні стимули новаторства за рахунок подібного зменшення реального винагородження науковців та інженерів. Одночасно, катастрофічне та випереджаюче скорочення саме обробного сектору національного господарства (насамперед, машинобудування і промисловості високих технологій) суттєво обмежило можливості інноваційної діяльності з тієї точки зору, що якраз там концентрувалися кваліфіковані кадри та існувала інструментальна база науково-дослідних і досвідно-конструкторських розробок, навіть простому збереженню яких був нанесений важкий удар.

Оскільки загальна спрямованість на тотальне та значне зменшення видатків держбюджету відчутно торкнулася бюджетного фінансування науки та наукового обслуговування, остільки такий стримуючий фіскальний курс помітно знизив потенціал відтворення нововведень в усіх різнопрофільних установах, котрі цим професійно займалися і котрі раніше отримували певні кошти з держбюджету. Такий хід подій безумовно негативно відзначився на масштабах інновацій як в державному, так і в приватному секторах народного господарства, котрі досить тісно пов'язані між собою, не зважаючи на відомі адміністративні та власницькі перегородки.

Якщо ж говорити про стратегічні напрямки власне інноваційної політики, котру необхідно запровадити в Україні на сучасному етапі (зрозуміло, за умови попереднього обов'язкового подання усіх тих перешкод на її шляху, про які йшлося в зазначених вище 9 тезах даного матеріалу), то поряд з безсумнівною потребою пріоритетного оновлення, з одного боку, багатьох інфраструктурних мереж, у тому числі дуже застарілого і зношеного енергопостачання, громадського транспорту, житлово-комунального господарства міст і різнобічного обслуговування населення віддалених районів сільської місцевості, а, з іншого боку, зубожилых потужностей легкої промисловості та аграрно-промислового комплексу, за нашим переконанням, особливо велику увагу доцільно приділити створенню системи галузей роботобудування (на базі відсталого та у великій мірі вже зруйнованого машинобудування) і першечергової роботизації небезпечних, шкідливих, важких та непристижних робіт. Роботизація об'єктивно виходить на перший план майбутньої інноваційної політики України, на наш погляд, не тільки тому, що вона є неодмінною і провідною складовою частиною сучасного технічного укладу, котрий поступово формується у світі, але також внаслідок швидкого старіння народонаселення та його стрімкого скорочення в Україні, що відповідно зменшує її трудові ресурси.

Незаперечно, що зважене визначення пріоритетів і стимулюючих заходів майбутньої інноваційної політики України вимагає їх ґрунтовне обговорення усіма зацікавленими фізичними та юридичними особами, у тому числі державними органами відповідного профілю, науково-технічними установами, навчальними закладами, науковою громадськістю, суспільними організаціями новаторів-раціоналізаторів та інвестиційними колами підприємців. На основі подібного обговорення треба буде розробити і прийняти у законодавчому руслі низку цільових комплексних програм фундаментальних і прикладних досліджень та систематизованих планів впровадження їхніх результатів в якості нововведень, котрі б включали у себе достатньо цілісний набір спонукальних економічних важелів, починаючи з добре відомої політики прискореної амортизації та завершуючи дієвими податковими пільгами і субсидіями інноваційним інвесторам.

Зрозуміло, що інноваторству безумовно повинна цілеспрямовано сприяти уся діяльність Міністерства освіти та науки, яке природньо виступає центральним профільним координуючим інститутом у сфері пізнання. Однак,

доводиться визнати, що засилля корупції та бюрократизму у функціонуванні цього міністерства набули жахливих масштабів, буквально вбиваючи творчість викладачів і науковців. Більш того, в останні роки воно брутально запроваджує штучні стримувальні бар'єри на шляху позитивного кар'єрного зростання педагогічних і наукових кадрів, особливо молодих. Зокрема, сильне та справедливе обурення в даному середовищі викликають додаткові перешкоди у процесі отримання наукових звань “доцент” і “професор” – перешкоди, котрі виразилися у встановленні надмірних вимог щодо обов'язкових публікацій в Scopus і стажувань винятково у країнах Північної Америки чи Євросоюзу, а також екзамнування стосовно знання англійської мови на рівні B2 (причому, усе це за власний рахунок здобувачів, доходи яких суттєво впали, передусім, у вільно конвертованих валютах).

Література

1. Бондаренко Ю.Г. Підвищення ефективності державного управління в інвестиційній діяльності / Ю.Г. Бондаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 10 (172). – С. 89-95.
2. Великийд Ю. В. Державне регулювання інноваційного розвитку машинобудівних підприємств України / Ю. В. Великийд // Економіка і держава. – 2015. – № 12. – С. 10-12.
3. Гончаренкод О. В., Саміликке Т. М. Інституціональне забезпечення інноваційного розвитку агропромислового виробництва / О. В. Гончаренкод, Т. М. Саміликке // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 24. – С. 7-10.